

Handreiking Gezonde Architectenselecties 2026

Inleiding: de Handreiking Architectenselecties 2026?

Voor u ligt de Handreiking Architectenselecties 2026. Deze helpt u binnen de wettelijke kaders een heldere en faire uitvraag op te stellen en de meest geschikte architect te selecteren, op basis van aantoonbare meerwaarde. De handreiking biedt inzichten, richtlijnen en praktische aanwijzingen voor architectenselecties bij overheidsopdrachten (Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en publiek gefinancierde instellingen). De handreiking kan een inspiratiebron zijn bij de selectie van architecten voor niet-overheidsopdrachten.

Het doel van de handreiking

De BNA beoogt faire, effectieve en efficiënte aanbestedingen. Een zorgvuldige aanbesteding vraagt om inzicht in de rol van de architect, de opdrachtvormen en de markt, én om efficiënte en professionele samenwerking. De manier waarop architectendiensten worden ingekocht, selectiecriteria worden opgesteld en ontwerpen worden beoordeeld, is bepalend voor de kwaliteit van het eindproduct. Dit vraagt om goed opdrachtgeverschap én goed opdrachtnemerschap met begrip voor elkaars belangen.

1. De architect: de creatief strategisch partner

1.1 De toegevoegde waarde van de architect

Architecten bepalen in hoge mate de kwaliteit van de gebouwde omgeving. Als integrale, creatieve denkers verbinden zij visie en vakkennis met maatschappelijke opgaven, en zijn zo een strategische partner voor innovatie, duurzaamheid en hergebruik. Dit leidt tot oplossingen die esthetisch én functioneel sterk zijn.

1.2 Van planvorming tot oplevering: architect betrokken bij complete proces

De meerwaarde is het grootst wanneer de architect van planvorming tot en met uitvoering betrokken is. Vroegtijdige dialoog helpt om beter te sturen op ruimtelijke kwaliteit, haalbaarheid, gebruikswaarde en passende contractvormen. De betrokkenheid van de architect bij de uitvoering zorgt uiteindelijk voor de hoogste kwaliteit en het beste eindresultaat.

2. Wettelijk kader en de praktijk

2.1 Wettelijk kader

In Nederland is het aanbesteden van architectenopdrachten wettelijk geregeld. Aanbestedende diensten volgen de Aanbestedingswet 2012 ([link](#)) en de Gids Proportionaliteit ([link](#)), gebaseerd op de beginselen non-discriminatie, transparantie en proportionaliteit.

Het Aanbestedingsreglement Werken 2016 (ARW) ([link](#)) is wettelijk verankerd en verplicht voor werken onder de Europese drempel, maar kan ook vrijwillig worden toegepast (bijv. boven de drempel of bij samenhangende leveringen en diensten). Het ARW kan ook worden gebruikt voor architectendiensten en bevat uitgewerkte procedures voor ontwerprijstvragen (openbaar en niet-openbaar) in hoofdstuk 12 en 13 ([link](#)).

2.2 Toepassing regels in de praktijk

Nederland kent dus een duidelijk wettelijk kader voor een zorgvuldige aanbesteding. In de praktijk blijkt echter dat de toepassing van de regels knelt, omdat zij vaak te algemeen zijn geformuleerd en ruimte laten voor uiteenlopende interpretaties. Voor een deugdelijke uitwerking en toepassing van deze regels in de dagelijkse praktijk is materiedeskundigheid essentieel, zeker bij de selectie van vakspecifieke diensten zoals die van architecten.

3. Uitgangspunten van de BNA

Om tot een fair en efficiënt aanbestedingsproces te komen, hanteert de BNA de volgende uitgangspunten:

- 1) een zorgvuldige voorbereiding,
- 2) gelijke kansen en haalbaarheid voor het diverse veld,
- 3) de basis: proportionaliteit,
- 4) kwaliteit voorop, een eerlijke prijs voor eerlijk werk en
- 5) gedegen gunning.

4. Zorgvuldige voorbereiding

4.a Transparantie

Het gehele aanbestedingsproces behoeft transparantie. Complete en tijdig beschikbare informatievoorziening creëert gelijke kansen en voorkomt inefficiëntie. Navolgbaar beoordeelbare en dus goed toetsbare gunningscriteria en goed gemotiveerde beslissingen zorgen voor duidelijkheid voor de opdrachtgever en opdrachtnemer, dragen bij aan goede samenwerking en verminderen daarmee uiteindelijk eventuele onvrede of geschillen.

4.b Kwaliteit door voorbereiding

De opdrachtgever bewijst zichzelf een dienst doordat een inhoudelijk goede voorbereiding zorgt voor kwalitatief betere inschrijvingen.

- Denk project-overstijgend: dat loont voor de aanbestedende partij. Architecten doen dat van nature. Door de architect al vroeg te betrekken, nog vóór het project wordt uitgevraagd, ontstaat ruimte voor betere keuzes.
- Kondig aanbestedingen tijdig aan (bijv. via TenderNed of een inkoopkalender), zodat bureaus vroeg inzicht hebben in komende projecten. Dit vergroot de voorspelbaarheid en helpt zowel kostenbeheersing als verantwoorde inzet van mensen en middelen, zeker bij schaarse capaciteit.

- Overweeg het uitvoeren van een vooronderzoek naar de ruimtelijke en programmatische mogelijkheden van een opgave.
- Neem een schouw op (bij bestaande bouw) en geef altijd een korte toelichting op de opgave. Dit helpt inschrijvers de vraag diepgaand te begrijpen en zorgt voor betere aansluiting met de wensen van de opdrachtgever.
- Neem alleen daar waar de opdracht dat vraagt maatwerk op. Dit bevordert eerlijke concurrentie en voorkomt onnodige inspanning voor architecten.

5. Proportionaliteit: de basis van de aanbesteding

Binnen het aanbestedingsrecht geldt het proportionaliteitsbeginsel als uitgangspunt. Dat betekent dat alle eisen, criteria en voorwaarden die in een aanbesteding worden gesteld, in redelijke verhouding moeten staan tot de aard en omvang van de opdracht. Dit geldt vanzelfsprekend ook voor architectenopdrachten. Naast de regels die hierover zijn vastgelegd in de Gids Proportionaliteit, worden hieronder enkele aandachtspunten belicht die specifiek van belang zijn bij architectenselecties.

5.a Keuze procedure: plan of architect

- Bepaal eerst of u een *architect* selecteert of een *plan* uitvraagt. Bij selectie van een architect kan de uitvraag inhoudelijk beperkt blijven, bijvoorbeeld tot een visie en bureaupresentatie.
- Wordt gekozen voor een plan (en dus vergelijking tussen aanbieders), bepaal dan proportioneel hoeveel bureaus uitwerken en hoe ver (par. 3.4 GP). Dit gebeurt vaak via een niet-openbare procedure door een eerste fase met beperkte inspanning en een tweede fase van uitwerking door een kleiner aantal partijen. Bij een niet-openbare procedure is het wettelijk verplichte minimumaantal vijf (5). Bij een concurrentiegerichte dialoog is het wettelijke minimumaantal drie (3).

5.b Kosten voor deelname: de inschrijfkosten

Door te kiezen voor een nadere (voor)selectie kan de opdrachtgever de tenderkosten voor zowel zichzelf als voor inschrijvende architecten beperken.

De totale investering van alle geselecteerde architectenbureaus dient niet meer dan 10% van de opdrachtwaarde te bedragen. Bij een uitvraag waar vijf partijen bij zijn betrokken, betekent dat dus een maximum van 2% per partij. De BNA acht dit een redelijke verhouding.

De BNA acht dit proportioneel, omdat architectenbureaus gemiddeld beperkte marges realiseren en een selectieprocedure geen onevenredige voorinvestering mag vragen.

Als de aanbestedingsprocedure tussentijds wordt gestopt:

- Zorg ervoor dat bij het eventueel voortijdig beëindigen van een procedure reëel gemaakte en aantoonbare kosten van gegadigden worden vergoed, conform de aanbestedingsregels (voorschrift 3.8B GP).

5.c Gelijke kansen en haalbaarheid

Een goede selectie biedt kansen aan een brede en diverse groep architectenbureaus. Door de aanbesteding zo in te richten dat deelname voor de verschillende typen bureaus haalbaar is, ontstaat ruimte voor kwaliteit en vernieuwing. Het vergroot de keuzevrijheid voor de opdrachtgever. Door de onderstaande uitgangspunten te hanteren kan de diversiteit binnen de architectenbranche worden benut.

- Vraag een referentieproject uit dat een beperkte en toelaatbare omvang heeft, bijvoorbeeld 30 tot 60% van de omvang van de opdracht, afgestemd op relevante kenmerken zoals vloeroppervlakte. Vermijd onnodig zware of brede referentievereisten. Stel alleen specifieke eisen als het Programma van Eisen dit technisch of wettelijk vereist. Laat onderdelen die met referenties kunnen worden onderbouwd en overbodige stukken achterwege in de uitvraag.
- Houd bij de selectie ook oog voor kansen voor nieuwkomers. Jonge of startende bureaus beschikken vaak nog niet over uitgebreide referentielijsten.
- Biedt voor nieuwkomers of kleine aanbieders ruimte voor combinatievorming, gerichte uitnodigingen of een andere passende vorm van selectie.

5.d Realistische en ruime termijnen

Een vroegtijdige en ruime planning vanuit de aanbesteder voorkomt dat een zorgvuldig ontwerpproces onder druk komt te staan.

- Gebruik de Standaard Taak Beschrijving (STB) ([link](#)) om de opdracht helder en eenduidig af te bakenen.
- Zorg als opdrachtgever voor een vroegtijdige en zorgvuldige planning. Houdt rekening bij het stellen van deadlines met de gangbare vakantieperiodes.

6. Eisen en criteria

De architect kan grote toegevoegde waarde leveren aan het totale project van een opdrachtgever. De BNA pleit voor:

- Stel in het geval van selectiecriteria op die transparant, objectief en niet-discriminerend zijn.
- Weeg bij gunning de kwaliteitsaspecten zwaarwegend serieus mee. BNA bepleit hier minimaal 80% waardering voor kwaliteitsaspecten als bruikbaarheid, inpassing in de omgeving, toekomstbestendigheid en haalbaarheid.
- Wees transparant over de beschikbare budgetten en randvoorwaarden.
- Laat prijs niet doorslaggevend zijn. Een goed ontwerp heeft immers grote impact op de totale kosten.
- Waardeer kwaliteit met de durf om voldoende onderscheidend punten toe te kennen. Gebruik hiervoor een bandbreedte of schaal, zoals 1-10 of 1-5. Een

uitmuntend en onderscheidend plan kan een maximale score worden toegekend, in plaats van dat alle plannen een geëgaliseerde voldoende krijgen.

- Formuleer de omschrijvingen voor referentie eisen ruim, voorkom het stapelen van referentie-eisen en stel de termijn van de referenties op 10 jaar.
- Selectie vindt dus plaats op basis van de bovengenoemde criteria. Ranking op basis van omvang/ aantal referenties, mate van financieel/ economische draagkracht of het aantal medewerkers, voldoet niet aan de selectiecriteria.

Op deze wijze vindt de uiteindelijke keuze voor de architect plaats op basis van kwaliteit, binnen duidelijke financiële kaders.

7. Kwaliteit voorop, een eerlijke prijs voor eerlijk werk

Architecten geven Nederland kwaliteit en karakter: een eerlijke prijs voor eerlijk werk borgt die kwaliteit en maakt ambities voor duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde haalbaar.

Over de projectkosten:

- Neem in het budget alle kosten mee die de architect maakt, van planvorming tot en met realisatie.
- Neem kwaliteit, duurzaamheid, milieu en maatschappelijke meerwaarde expliciet op als onderdelen van de gevraagde prestatie (en dus van de benodigde inzet).
- Neem bij langdurige opdrachten indexering op, zodat de vergoeding meebeweegt met kostenontwikkelingen.

Over honorarium:

- Voorkom concurrentie die uitsluitend op honorarium is gebaseerd; laat kwaliteit de doorslag geven in de beoordeling.
- Werk met een vast honorarium, een bandbreedte of een vrije invulling die is onderbouwd door de kruisjeslijst conform STP. Hanteer (realistische) plafondbedragen en/ of bandbreedtes.
- Gebruik DNR (hoofdstuk 12) als houvast voor afspraken over honorarium en indexering.
- Neem in de uitvraag als voorwaarde op dat op de aan te besteden werkzaamheden de CAO (incl. pensioenregels) van toepassing is, zodat inschrijvers niet kunnen concurreren op afwijkende arbeidsvoorwaarden.
- Voorkom het indienen en beoordelen van niet onderbouwde honoraria.

8. Gedegen gunning

8.a Samenstelling beoordelingscommissie

Het reglement, de ARW, schrijft voor dat bij de beoordeling van ontwerpen altijd een onafhankelijke vakdeskundige betrokken moet zijn. Voor een zinvolle beoordeling is vakdeskundigheid over de uitgevraagde eisen en criteria essentieel.

- Draag zorg voor voldoende vakinhoudelijke kennis en ervaring in de beoordelingscommissie.

- Stel daarvoor ten minste één onafhankelijk extern persoon aan met relevante architectonische expertise aan. Denk hierbij aan een lid van de commissie ruimtelijke ordening, stadsbouwmeester, adviseur uit netwerk van provinciale adviescommissie, etc. Deze partij wordt daarmee automatisch uitgesloten van deelname aan de aanbesteding.

8.b Zuivere beoordeling

Het tijdig en transparant vastleggen van beoordelingscriteria en de wijze van beoordeling van visies en ontwerpen is noodzakelijk. Leg vast dat de inbreng wordt beoordeeld op basis van de uitvraag, en niet meer dan dat, ook in het geval de inbreng tot nieuwe feiten of inzichten leidt. Dit voorkomt een ongelijk speelveld, maakt de selectie beter navolgbaar, en voorkomt onnodig meerwerk voor de uitschrijvende partij.

8.c Terugkoppeling en lerend karakter

Open terugkoppeling zorgt voor een betere toekomst:

- Schrijf een helder gemotiveerde gunningsbeslissing met afdoende inzage in de andere aanbiedingen. Een gegronde en gemotiveerde toelichting voorkomt onnodige discussie met mogelijke bijbehorende geschillen.
- Draag bij aan het creëren van een leereffect over de gelopen procedure, door open communicatie en door bijdrage te dragen aan evaluaties.
- Overweeg publicatie van de indieningen en beoordeling, omdat dit het lerend karakter van aanbestedingen en de aanbestedingscultuur aanmerkelijk kan verbeteren.

9. Samen gericht op de toekomst

De BNA nodigt aanbestedende partijen uit om de in deze handreiking geschetste uitgangspunten actief te betrekken bij iedere architectenselectie. Door samen te werken vanuit wederzijds begrip en duidelijke kaders ontstaat ruimte voor de volle meerwaarde van architecten. Dat komt niet alleen de bureaus ten goede, maar vooral de kwaliteit van de gebouwde omgeving en het maatschappelijk resultaat van projecten.

Samen maken opdrachtgevers en architecten het verschil.